AMABWIRIZA YA MINISITIRI W'UBUHINZI N'UBWOROZI N° 008 YO KU WA 16 Kanama 2023 AGENGA IMITANGIRE N'IMICUNGIRE Y'INKA ZITANGWA MURI GAHUNDA YA GIRINKA

Minisitiri w'Ubuhinzi n'Ubworozi,

Ashingiye ku itegeko n° 54/2008 ryo ku wa 10/09/2008 rigenga uburyo bwo kwirinda no kurwanya indwara zanduza amatungo mu Rwanda;

Ashingiye ku itegeko n° 33/2002 ryo ku wa 06/11/2002 rigenga ibiranga amatungo;
Ashingiye ku itegeko n°14/2017 ryo kuwa 14/04/2017 rishyiraho Ikigo Gishinzwe Iterambere ry'Ubuhinzi n'Ubworozi mu Rwanda (RAB) rikanagena inshingano, imiterere n'imikorere byacyo;
Ashingiye ku iteka rya Minisitiri w'Intebe n° 088/03 ryo ku wa 14/08/2020 rigena intego, inshingano, imbonerahamwe y'imyanya y'imirimo, imishahara n'ibindi bigenerwa abakozi ba Minisiteri y'Ubuhinzi n'Ubworozi cyane cyane mu ngingo zaryo iya 2 n'iya 3;

Asubiye ku mabwiriza ya Minisitiri n° 0001/2018 yo ku wa 13/07/2018 agena imitangire n'imicungire y'inka zitangwa muri gahunda ya Girinka;
Ashingiye ku cyemezo cy'Inama y'Abaminisitiri yo ku wa 12/04/2006 yemeje gahunda ya GIRINKA Munyarwanda;
Amaze kubona ko ari ngombwa kuvugurura amabwiriza y'imitangire n'imicungire ya gahunda ya Girinka kugira ngo ajyane n'igihe:

Atanze amabwiriza akurikira:

<u>UMUTWE WA MBERE</u>: INGINGO RUSANGE

<u>Ingingo ya mbere</u>: Icyo aya mabwiriza agamije

Aya mabwiriza agena: imitangire n'imicungire y'inka zitangwa muri Gahunda ya Girinka.

<u>Ingingo ya 2</u>: Isobanura

Muri aya mabwiriza:

1) **"Girinka"** bivuga gahunda ya Leta igamije koroza inka imiryango y'abanyarwanda ikennye, ishyirwa mu bikorwa n'Urwego rwa Leta rubifitiye ububasha;

2) **"gutombora"** bivuze guhitamo inka yorozwa umuryango hashingiwe ku maherena y'inka zigiye gutangwa;

P.O Box 621, Kigali info@minagri.gov.rw Website: minagri.gov.rw

3) **"ikiraro"** bivuga inyubako isakaye, ishobora kurinda inka izuba n'imvura hubahirijwe ibipimo (2mx2,5m ku nka imwe);

4) **"imvange"** bivuga ikimanyi hagati y'ubwoko bw'inka burenze bumwe;

5) **"kwitura"** bivuga igikorwa uworojwe inka akora yoroza undi muryango ukennye;

6) **"ubusembwa"** bivuga ibura cyangwa iyangirika rya rumwe mu ngingo zigize umubiri w'inka, yaba yarabuvukanye cyangwa yarabugize nyuma yo kuvuka;

7) **"umuryango"** bivuga urugo rworojwe cyangwa ruzorozwa;

8) **"umuryango worozwa"** bivuga umuryango ukennye, udafite ubushobozi bwo kwibonera inka, kandi ufite ubushake n'ubushobozi bwo kuzuza ibisabwa n'aya mabwiriza;

9) **"urwego rubifitiye ububasha"** bivuga ikigo gishinzwe Iterambere ry'Ubuhinzi n'Ubworozi mu Rwanda (RAB) cyangwa Akarere;

10) **"urwego rutanga isoko"** bivuga urwego cyangwa uwo ari we wese uvugwa mu ngingo ya gatatu, y'ay'amabwiriza, ugura inka yo koroza umuryango ukennye muri Gahunda ya Girinka Munyarwanda;

11) **"sitatiyo"** bivuga ishami rya RAB rishinzwe ubuhinzi n'ubworozi ku rwego rw'Akarere.

<u>Ingingo ya 3</u>: Abarebwa n'aya mabwiriza

Aya mabwiriza areba uhawe inka n'uyitanze yaba urwego rwa Leta cyanga ikigo cyayo, Imiryango nyarwanda cyangwa mvamahanga itari iya Leta, imishinga, imiryango ishingiye ku myemerere, abikorera n'undi wese wifuza gutanga inka muri gahunda ya Girinka.

Aya mabwiriza areba kandi umuyobozi, umukozi wa Leta, ugize komite ya Girinka n'ugura inka yo muri gahunda ya Girinka Munyarwanda.

UMUTWE WA II: IMIKORERE YA GAHUNDA YA GIRINKA

Icyiciro cya mbere: Umuryango worozwa n'amatsinda atoranya inka

Ingingo ya 4: Ibishingirwaho mu gutoranya umuryango worozwa

Umuryango worozwa muri gahunda ya Girinka Munyarwanda ni umuryango uri munsi y'umurongo w'ubukene (imiryango iri munsi y'umurongo w'ubukene igaragara muri Social Registry Information system) wujuje ibi bikurikira:

1) Umuryango ufite nibura umuntu umwe mu bawugize ugifite imbaraga zo gukora, ufite imyaka iri hagati ya 18 na 64;

2) Kuba umuryango udafite indi nka n'imwe woroye yaba iyawo bwite cyangwa iyo waragijwe;

3) Kuba umuryango ufite ubutaka butari munsi ya metero kare igihumbi (1000 m^2).

Icyakora urwego rubifitiye ububasha (RAB, Akarere), rumaze kubisuzuma, rushobora gutanga uburenganzira bwo koroza imiryango yororera hamwe (igikumba) kabone n'ubwo haba hari umwe cyangwa benshi mu bagenerwabikorwa utujuje cyangwa batujuje kimwe cyangwa bimwe mu bipimo bishingirwaho hatoranywa umuryango worozwa muri gahunda ya Girinka.

Ingingo ya 5: Kwemeza umuryango uhabwa inka

Igikorwa cyo kwemeza imiryango yorozwa kibera mu nteko rusange y'abaturage ku rwego rw'Umudugudu, kikayoborwa na komite ya Girinka. Ku rwego rw'Akagari, Umurenge n'Akarere, urutonde rw'abagenerwabikorwa rwemezwa na komite ya Girinka kuri buri rwego.

Ingingo ya 6: Komite ya Girinka ku rwego rw'Umudugudu

Haseguriwe ibikubiye mu ngingo ibanziriza iyi, igikorwa cyo gutoranya abajya ku rutonde rwa Girinka gikorwa n'inteko rusange y'abaturage bagize Umudugudu, kiyoborwa na Komite ya Girinka kuri urwo rwego, ikabikorera inyandikomvugo.

Komite ya Girinka ku rwego rw'umudugudu igizwe na:

1) Umukuru w'Umudugudu, ari na we uyiyobora;
2) Ushinzwe imibereho myiza y'abaturage, ari na we mwanditsi;
3) Uhagarariye abagore;
4) Uhagarariye urubyiruko;
5) Uhagarariye abafite ubumuga;
6) Ushinzwe umutekano.

Ingingo ya 7: Komite ya Girinka ku rwego rw'Akagari

Urutonde rwa Girinka ku rwego rw'Umudugudu, rushyikirizwa Umunyamabanga Nshingwabikorwa w'Akagari, rugasuzumwa na komite ya Girinka ku rwego rw'Akagari. Iyo Komite ishobora kurwemeza uko rwakabaye ibonye rwarakozwe hakurikijwe ibiteganywa n'aya mabwiriza. Iyo bigaragaye ko hari ibitanoze muri raporo yavuye ku Mudugudu bibanza gukosorwa mbere yo gutanga raporo ku rwego rw'Umurenge.

Komite ya Girinka ku rwego rw'Akagari igizwe n'aba bakurikira:

1) Umunyamabanga Nshingwabikorwa ari na we uyiyobora;
2) Ushinzwe iterambere n'imibereho myiza y'abaturage ari na we mwanditsi;
3) Uhagarariye abagore;
4) Uhagarariye urubyiruko;
5) Uhagarariye abafite ubumuga;
6) Ushinzwe umutekano.

Ingingo ya 8: Komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge

Urutonde rwa Girinka rwemejwe ku rwego rw'Akagari rushyikirizwa Umunyamabanga Nshingwabikorwa w'Umurenge rugasuzumwa na komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge. Iyo Komite ishobora kurwemeza uko rwakabaye ibonye rwarakozwe hakurikijwe ibiteganywa n'aya mabwiriza. Iyo bigaragaye ko hari ibitanoze muri raporo yavuye ku Kagari bibanza gukosorwa mbere yo gutanga raporo ku rwego rw'Akarere.

Komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge igizwe n'aba bakurikira:

1) Umunyamabanga Nshingwabikorwa ari na we uyiyobora;
2) Umukozi ushinzwe imibereho myiza y'abaturage ari na we mwanditsi;
3) Ushinzwe ubworozi ku;
4) Uhagarariye abagore;
5) Uhagarariye urubyiruko;
6) Uhagarariye abafite ubumuga;
7) Uhagarariye urwego rw'umutekano.

Ingingo ya 9: Komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge w'Umujyi wa Kigali

Komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge w'Umujyi wa Kigali igizwe n'aba bakurikira:

1) Umunyamabanga Nshingwabikorwa w'Umurenge ari na we uyiyobora;
2) Umukozi ushinzwe imibereho myiza y'abaturage ari na we mwanditsi;

3) Umukozi ushinzwe ubuhinzi n'ubworozi;
4) Uhagarariye abagore;
5) Uhagarariye urubyiruko;
6) Uhagarariye abafite ubumuga;
7) Uhagarariye urwego rw'umutekano.

Ingingo ya 10: Komite ya Girinka ku rwego rw'Akarere gafite ubuzima gatozi

Urutonde rwa Girinka rwemejwe ku rwego rw'Umurenge, rushyikirizwa Umuyobozi w'Akarere, rugasuzumwa na komite ya Girinka ku rwego rw'Akarere. Iyo Komite ishobora kurwemeza uko rwakabaye ibonye rwarakozwe hakurikijwe ibiteganywa n'aya mabwiriza.

Komite ya Girinka ku rwego rw'Akarere igizwe n'aba bakurikira:

1) Umuyobozi w'Akarere Wungirije ushinzwe Imibereho Myiza y'Abaturage ari na we uyikuriye;
2) Umuyobozi w'Ishami ry'Ubuhinzi, Ubworozi n'Umutungo kamere;
3) Umuyobozi w'Ishami ry'Iterambere ry'Imibereho Myiza y'Abaturage ari na we mwanditsi;
4) Umukozi Ushinzwe Imibereho Myiza y'Abaturage;
5) Umukozi Ushinzwe Ubworozi;
6) Umukozi wa RAB;
7) Uhagarariye Ingabo;
8) Uhagarariye Polisi;
9) Uhagarariye DASO.

Ingingo ya 11: Komite ya Girinka ku rwego rw'Akarere k'Umujyi wa Kigali

1) Umuyobozi Nshingwabikorwa Wungirije ari nawe muyobozi wayo;
2) Umuyobozi w'Ishami ry'Iterambere ry'Ubuzima n'Imibereho Myiza y'Abaturage ari na we mwanditsi;
3) Umukozi Ushinzwe Ubuhinzi n'Ubworozi ;
4) Umukozi wa RAB;
5) Uhagarariye Ingabo;
6) Uhagarariye Polisi;
7) Uhagarariye DASO.

Urutonde rwemejwe ku rwego rw'Akarere, rushyikirizwa Ubuyobozi Bukuru bw'Ikigo Gishinzwe Iterambere ry'Ubuhinzi n'Ubworozi mu Rwanda, buri mwaka w'ingengo y'imari mbere y'uko igikorwa cyo gutanga inka gitangira muri uwo mwaka.

<u>Ingingo 12</u>: Gutangaza abashyizwe ku rutonde rwa Girinka

Komite ya Girinka kuri buri rwego ikora urutonde rw'abemejwe rukamanikwa ku biro by'urwego rw'Ubuyobozi rwegereye abaturage.

<u>Ingingo 13</u>: Kujuririra urutonde

Umuntu wese ujuririra urutonde rwa Girinka abikora mu nyandiko mu gihe kitarenze iminsi itatu (3) y'akazi urutonde rukimara gutangazwa. Ubujurire bushyikirizwa komite ya Girinka ku rwego rwisumbuye k'urwafashe icyemezo. Komite igomba gusubiza uwajuriye mu gihe kitarenze iminsi itanu (5) y'akazi, ibarwa uhereye igihe ubujurire bwakiriwe. Urutonde rwa Girinka rwemejwe na komite ya Girinka ku rwego rw'Akarere ni ndakuka kandi ntirushobora kujuririrwa.

<u>Ingingo 14</u>: Kugena uko imiryango izakurikirana mu korozwa

Imiryango yose izorozwa igomba gushyirwa ku rutonde ndakuka rwa Girinka. Kugena uko imiryango izakurikirana mu korozwa bikorwa hakurikijwe urutonde rwa buri Mudugudu hitawe kuri ibi bikurikira:

1) Kuba umuryango witeguye kwakira inka (ufite nibura ikiraro n'ubwatsi);
2) Imiryango ifite abana batarengeje imyaka itanu y'ubukure, mu rwego rwo kurwanya imirire mibi;
3) Imiryango ifite umuntu ufite ubumuga, abana n'abantu bashoboye kwita ku nka;
4) Imiryango ifite umuntu urengeje imyaka 64 y'ubukure abana n'umuntu ushobora gukora;
5) Imiryango iyobowe n'abagore;
6) Undi muryango watoranyijwe.

Urutonde rw'uko imiryango izorozwa ikurikirana rugomba guhita rutangazwa rukimara kwemezwa, bigakorerwa inyandikomvugo.

Iyo inka zorozwa imiryango zigiye gutangwa hakorwa tombora, yitabirwa n'abagenerwabikorwa bangana n'umubare w'inka zigomba gutangwa hakurikijwe uko bakurikirana ku rutonde rwavuzwe mu gika kibanziriza iki.

<u>Ingingo ya 15</u>: Gushyigikira gahunda ya Girinka

Uwifuza koroza umuryango ukennye wese muri gahunda ya Girinka yandikira Ubuyobozi bwa RAB cyangwa Ubuyobozi bw'Akarere agaragaza ko yifuza gushyigikira gahunda ya Girinka Munyarwanda, kugira ngo urwo rwego rwa Leta rufite iyo gahunda mu nshingano rugire uruhare muri icyo gikorwa, rushingiye ku bikubiye muri aya mabwiriza.

Icyiciro cya 2: Gutoranya inka muri gahunda ya Girinka

Ingingo ya 16:Ibigomba kuranga inka

Inka yorozwa irangwa n'ibi bikurikira mu rwego rwa tekiniki:

1) Kuba ari ishashi;
2) Kuba ifite amezi abarirwa hagati ya 24 na 30 y'amavuko;
3) Kuba ari inka y'inzungu yuzuye cyangwa ifite amaraso y'imvange yo mu bwoko bwa Jerise, Firizone, cyangwa Burawuni suwisi ari ku kigero cy'amaraso kuva kuri 50% kujyana hejuru;
4) Kuba ifite igikuriro cyiza, ipima ibiro bitari munsi ya 230 ku mvange ya Jerise, 280 ku mvange ya Firizone na 280 ku mvange ya Burawuni suwisi;
5) Kuba inka yasuzumwe bikagaragara ko ihaka;
6) Kuba nta busembwa igaragaza;
7) Kuba yambaye iherena riyiranga;
8) Kuba nta bimenyetso by'uburwayi igaragaza;
9) Kuba yarasuzumwe indwara y'amakore n'izindi ndwara igihe byaba bisabwe n'Urwego rubifitiye ububasha.

Ingingo ya 17: Igurwa ry'inka

Inka igurwa imbere mu Gihugu. Icyakora iyo inka itabonetse mu Gihugu, ishobora kugurwa hanze y'Igihugu bitangiwe uburenganzira n'Urwego rubishinzwe.

Ingingo ya 18: Gutoranya inka zitangwa na RAB

Inka zorozwa na RAB zitoranywa n'itsinda rigizwe n'aba bakurikira:

1) Umukozi wa RAB ufite ubumenyi bwo gusuzuma ko inka ihaka;

2) Umukozi wa RAB ushinzwe gusuzuma indwara z'amatungo;

3) Umukozi ufite ubworozi mu nshingano ze mu Karere inka zizatangwamo.

Ingingo ya 19: Gutoranya inka zitangwa n'Akarere

Inka zorozwa n'Akarere zitoranywa n'itsinda rigizwe n'aba bakurikira:

1) Umukozi ufite ubworozi mu nshingano ze mu Karere inka zizatangwamo;
2) Umukozi ufite ubumenyi bwo gusuzuma ko inka ihaka;
3) Umukozi wa RAB.

Ibivugwa mu ngingo ya 15, iya 16, iya 17 n'iya 18 byubahirizwa no mu gihe inka zaguzwe n'Umufatanyabikorwa ugomba kuba ahagarariwe mu itsinda ritoranya.

Ingingo ya 20: Ubwishingizi bw'inka zitangwa

Buri nka yose itangwa muri Gahunda ya Girinka igomba kuba ifite ubwishingizi (Assurance/Insurance) bumara nibura igihe kingana n'umwaka. Ibi bireba buri mufatanyabikorwa wese wifuza gushyigikira gahunda ya Girinka.

Icyiciro cya 3: Kwakira inka no koroza

Ingingo ya 21: Kwakira inka

Kwakira inka ni igikorwa gikorerwa ahunvikanywe mu masezerano kigakorwa n'Urwego rwatanze isoko. Inka zakirwa habanje gusuzumwa ko izatoranyijwe ari zo zazanywe.

Ingingo ya 22: Itsinda ryakira inka

Kwakira inka bikorwa n'itsinda rikurikira:

1) Umukozi wahawe inshingano zo guhagararira Urwego rwatsindiye isoko mu masezerano;
2) Umwe mu bari mu itsinda ry'Akarere ryatoranyije inka ;
3) Umukozi ufite ubworozi mu nshingano ze mu Karere inka zigiye gutangwamo;
4) Umukozi ushinzwe Ubworozi mu Murenge inka zigiye gutangwamo.

Ingingo ya 23: Inyandikomvugo y'iyakira

Igikorwa cyo kwakira inka gikorerwa inyandikomvugo n'itsinda ryazakiriye. Iyo nyandikomvugo igaragaza ko inka zazanywe zujuje ibikubiye mu masezerano impande zombi zagiranye. Igikorwa cyo kwakira inka gikorwa mbere y'umuhango wo koroza abagenerwabikorwa.

Ingingo ya 24: Koroza

Umuhango wo koroza ukorwa ku mugaragaro ahagenwe n'uworoza, ukayoborwa n'itsinda rigizwe na:

1) Umunyamabanga Nshingwabikorwa w'Umurenge inka zitangwamo;
2) Umukozi wa RAB muri Sitatiyo inka zitangwamo;
3) Umukozi ufite ubworozi mu nshingano ze mu Karere inka zitangwamo;
4) Umukozi ufite ubworozi mu nshingano ze ku rwego rw'Umurenge inka zitangwamo.

Ingingo ya 25: Gukurikirana inka yorojwe no gukingira indwara y'ikibagarira

Uworoje agomba gukurikirana ko inka zorojwe muri Gahunda ya Girinka Munyarwanda ari nzima mu minsi 14. Iramutse ipfuye yishwe n'indwara muri icyo gihe cy'iminsi 14, Rwiyemezamirimo agomba guhita ayisimbuza.

Inka yose itangwa muri gahunda ya Girinka igomba kuba yarakingiwe indwara y'ikibagarira.

Ingingo 26: Uburyo bukoreshwa mu koroza imiryango

Koroza imiryango yatoranyijwe bikorwa mu ruhame hakoreshejwe uburyo bwa tombora ku borozwa. Utombora inka agomba kuba agaragara ku rutonde rwemejwe burundu ku Rwego rw'Akarere .

Uhagarariye umuryango worojwe ashyira umukono ku nyandiko yabigenewe yemeza ko yakiriye inka no ku nyandiko y'amasezerano agirana n'urwego rwamworoje.

UMUTWE WA 3: INSHINGANO Z'ABAREBWA N'AYA MABWIRIZA

Icyiciro cya mbere: Inshingano z'umuryango worojwe

Ingingo ya 27: Inshingano yo kwitura

Umuryango worojwe inka ugomba kwitura urwego rwaworoje.

Ingingo ya 28: Inka yiturwa

Inka yiturwa igomba kuba yujuje ibi bikurikira:

1) Kuba ari inyana, ifite nibura amezi icyenda (9) y'amavuko;
2) Kuba yarafashwe neza;
3) Kuba idafite ubusembwa;
4) Kuba itarwaye;
5) Kuba yambaye iherena.

Kubera ko kwitura ikimasa bitemewe muri gahunda ya Girinka kandi imbyaro ya mbere ikaba ari yo yiturwa, umuryango ugomba kwitura iyo uvukishije ikimasa ku nshuro ya mbere urakirera, ukakigurisha, ukaguramo inyana nibura y'amezi icyenda (9) yujuje ibiranga inyana yiturwa, mu gihe kitarenze amezi cumi n'abiri.

Ingingo ya 29: Uburyo bwo kwitura

Umukozi ufite ubworozi mu nshingano ze ku rwego rw'Umurenge akora urutonde rw'inyana zigeze igihe cyo kwiturwa hakurikijwe Umudugudu, akazambika amaherena zikazatangwa hakurikijwe imiryango iri ku rutonde rw'abategereje korozwa.

Umuhango wo kwitura ni igikorwa gitegurwa na komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge, kigakorerwa mu ruhame hashingiwe ku rutonde rwemejwe. Umuryango urangije kwitura uhabwa icyemezo cy'uko wituye gitangwa n'Umurenge.

Ingingo ya 30: Inshingano yo kutazimya igicaniro

Umuryango worojwe ufite inshingano rusange yo kubahiriza amasezerano wagiranye n'urwego rwaworoje agamije kutabura inka itanga umukamo mu rugo ikomoka kuyo worojwe.

Ingingo ya 31: Izindi nshingano

Umuryango worojwe ufite kandi inshingano zikurikira:

1) Gufata neza inka worojwe, kuyigaburira neza, kuyirinda indwara, kuyigirira isuku, kuyororera mu kiraro, kuyivuza, kuyiteza intanga;
2) Kumenyesha ku gihe Urwego rw'Umurenge imihindagurikire ku mibereho y'inka yorojwe;
3) Kumenyesha mu gihe kitarenze iminsi cumi n'itanu (15) Urwego rw'Umurenge ko inka yorojwe yabyaye;
4) Kumenyesha ku gihe Urwego rw'Umurenge mu nyandiko ko inka yorojwe ikekwaho ubugumba;
5) Gutanga amakuru igihe cyose abisabwe n'Ubuyobozi.

Ingingo ya 32: Uburenganzira ku nka yorojwe

Umuryango worojwe ugomba kuzirikana ko igihe cyose utaritura, inka worojwe iguma ari umutungo w'urwego rwaworoje, ntiwemerewe kuyigurisha, kuyitangaho impano, ingwate cyangwa kuyikoraho irindi hererekanya iryo ariryo ryose, igihe cyose utaritura.

Icyakora umaze kwitura, umuryango worojwe inka ushobora kwicyenuza iziyikomokaho ariko ukagira nibura iyo usigarana mu muryango mu rwego rwo kugumya kuwufasha kubona amata n'ibindi.

Bimaze gusuzumwa no kwemezwa n'Umukozi ushinzwe ubworozi mu Murenge ko inka yorojwe itagitanga umusaruro, ishobora kugurishwa amafaranga avuyemo akagurwamo indi nka.

Umuryango worojwe wirengera uburyozwe buturutse ku burangare iyo gupfa cyangwa kuburi rwa irengero kw'inka bifite isanomuzi y'uburangare cyangwa ikosa ryawo.

Inka zitanzwe mu Karere n'abafatanyabikorwa mu gushyigikira gahunda ya Girinka, zigengwa n'aya mabwiriza.

Ingingo ya 33: Ukwimuka k'umuryango worojwe

Umuryango worojwe utaritura wifuza kwimuka wemererwa na komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge uvuyemo kwimukana inka worojwe hashingiwe ku cyemezo wahawe n'Umurenge ushaka kwimukiramo.

Icyemezo kivugwa mu gika kibanziriza iki ntigisimbura uburyo buteganywa n'amabwiriza ya Minisitiri w'Ubuhinzi n'Ubworozi N^{0} 001/2006, yo ku wa 22 Gashyantare arebana n'itangwa ry'impapuro z'inzira ku matungo n'ibiyakomokaho.

Umurenge wimukiwemo n'umuryango uvugwa muri iyi ngingo ufite inshingano yo gukurikirana ko hubahirizwa ibiteganywa n'aya mabwiriza.

Icyiciro cya 2: Inshingano za RAB n'Akarere

Ingingo ya 34: Inshingano za RAB

Ikigo RAB gishinzwe ibi bikurikira:

1) Gukurikirana mu buryo buhoraho ishyirwa mu bikorwa rya Gahunda ya Girinka;
2) Gukora igenamigambi, gukirikirana no gusuzuma ibibazo bireba gahunda ya Girinka;
3) Guhuza imibare y'inka zitangwa muri gahunda ya Girinka;
4) Gufatanya n'ubuyobozi bw'Akarere mu bikorwa byo guhitamo inka zitangwa muri iyi gahunda;
5) Gutegura imfashanyigisho no gutanga amahugurwa ajyanye no kunoza gahunda ya Girinka.

Ingingo ya 35: Inshingano z'Akarere

Akarere gafite inshingano zikurikira:

1) Kwemeza ku rwego rwa nyuma urutonde rw'abazorozwa mu Karere;
2) Gushishikariza imiryango izorozwa gutera ubwatsi no kubaka ikiraro;
3) Gukurikirana ubuzima bw'inka mu gihe yageze mu rugo rw'uworojwe;
4) Gutegura no gukurikirana igikorwa cyo kwitura;
5) Gutanga raporo ya buri gihembwe ku buyobozi bukuru bwa RAB kuri gahunda ya Girinka;
6) Gucunga neza no gutanga imiti n'ibikoresho by'ibanze byifashishwa mu kunganira umuryango worojwe;
7) Gukurikirana imbere y'amategeko umuryango utubahirije aya mabwiriza n'amasezerano wagiranye n'urwego rwaworoje.

Icyiciro cya 3: Inshingano za komite ya Girinka

Inshingano za komite ya Girinka kuri buri rwego zivugwa muri aya mabwiriza ntizisimbura inshingano umukozi asanzwe afite mu kazi ke ka buri munsi.

Ingingo ya 36: Inshingano za komite ya Girinka ku rwego rw'Umudugudu

Komite ya Girinka ku rwego rw'Umudugudu ishinzwe cyane cyane:

1) Gukurikirana mu buryo buhoraho gahunda ya Girinka mu Mudugudu;
2) Kuyobora inteko rusange y'abaturage mu gikorwa cyo gutoranya imiryango izorozwa;
3) Gukora inyandikomvugo y'igikorwa cyo kwemeza imiryango izorozwa ku mudugudu no kuyishyikiriza Akagari;
4) Gushyikiriza komite y'Akagari amakuru yose ya gahunda ya Girinka mu Mudugudu;
5) Kumenya imibereho ya buri nka yatanzwe mu Mudugudu;
6) Kumenya inka zavutse zigomba kwiturwa;
7) Gukurikirana igikorwa cyo kwitura;
8) Kumenyekanisha inka ifite ikibazo;
9) Kumenyekanisha impinduka zashobora gutuma umuryango uva ku rutonde rw'abategereje korozwa.

Ingingo ya 37: Inshingano za komite ya Girinka ku rwego rw'Akagari

Komite ya Girinka ku rwego rw'Akagari ishinzwe cyane cyane:

1) Gukurikirana mu buryo buhoraho gahunda ya Girinka mu Kagari;
2) Gusesengura no kwemeza urutonde rw'imiryango izorozwa inka ku rwego rw'Imidugudu no kurugeza ku Murenge;
3) Gukurikirana uburyo gutoranya imiryango izorozwa bikorwa ku Mudugudu;
4) Gukurikirana imikorere ya komite ya Girinka ku rwego rw'Umudugudu;
5) Kumenya inka zigomba kwiturwa mu Kagari;
6) Kumenyekanisaha impinduka zabayeho ku rutonde rw'imiryango izorozwa rwemejwe ku rwego rw'Akagari.

Ingingo ya 38: Inshingano za komite ya girinka ku rwego rw'Umurenge

Komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge ishinzwe cyane cyane:

1) Gusesengura no kwemeza urutonde rw'imiryango izorozwa rwemejwe ku rwego rw'Akagari no kurushyikiriza Akarere;
2) Gukurikirana mu buryo buhoraho ishyirwamubikorwa rya gahunda ya Girinka mu rwego rw'Umurenge;
3) Gukurikirana imikorere ya komite ya Girinka ku rwego rw'Utugari;
4) Kugaragaza inka zigomba kwiturwa ku rwego rw'Umurenge;
5) Kumenyekanisha impinduka zabayeho ku rutonde rw'imiryango izorozwa rwemejwe ku rwego rw'Umurenge no kubitangira raporo ku rwego rw'Akarere;
6) Gufata ibyemezo byose birebana no guhindura, kwimukana cyangwa kugurisha inka yorojwe umuryango no kubikorera inyandiko mvugo ishyikirizwa ubuyobozi bw'Akarere;
7) Gukurikirana uko inka zibayeho no gufata ibyemezo bijyanye n'ibibujijwe bivugwa muri aya mabwiriza;
8) Kumenyesha urwego rw'Akarere ibyemezo byose byafashwe ku nshingano komite ihabwa n'aya mabwiriza.

Ingingo ya 39: Inshingano za komite ya girinka ku rwego rw'Akarere Komite ya Girinka ku rwego rw'Akarere ishinzwe cyane cyane:

1) Gusesengura no kwemeza urutonde rw'imiryango izorozwa rwemejwe ku rwego rw'Umurenge;
2) Gukurikirana mu buryo buhoraho ishyirwamubikorwa rya gahunda ya Girinka;
3) Gukurikirana imikorere ya komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge, rw'Akagari no ku rwego rw'Umudugudu;
4) Gukusanya no kugaragaza inka zigomba kwiturwa ku rwego rw'Akarere;
5) Kumenyekanisha impinduka zabayeho ku rutonde rw'imiryango izorozwa no kubitangira raporo kuri RAB;
6) Gukurikirana uko inka zibayeho no gufata ibyemezo bijyanye n'ibibujijwe bivugwa muri aya mabwiriza;

P.O Box 621, Kigali info@minagri.gov.rw Website: minagri.gov.rw

7) Gukurikirana uko inka zibayeho no gufata ibyemezo bijyanye n'ibibujijwe bivugwa muri aya mabwiriza;

8) Kumenyesha urwego rw'Akarere ibyemezo byose byafashwe ku nshingano komite ihabwa n'aya mabwiriza.

UMUTWE WA IV: IBINDI BIBUJIJWE N'IBIHANO

Icyiciro cya mbere: Ibindi bibujijwe

Ingingo ya 40: Ibibujijwe

Umuryango worojwe inka muri gahunda ya Girinka ubujijwe ibi bikurikira:

1) Kwica inka;
2) Gukomeretsa inka;
3) Gufata nabi inka cyangwa kuyicisha inzara;
4) Kugurisha inka, kuyitangaho impano, ingwate cyangwa kuyikoraho irindi hererekanya iryo ari ryo ryose rinyuranyije n'aya mabwiriza;
5) Kuragiza inka wahawe muri gahunda ya Girinka;
6) Gukoresha uburyo bw'uburiganya ubwo aribwo bwose ugamije kwanga kwitura;
7) Kwimukana inka worojwe utaritura kandi utabiherewe uburenganzira na komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge;
8) Korozwa inka muri gahunda ya Girinka inshuro irenze imwe kandi bidakozwe mu buryo bwo gushumbusha;
9) Kuzimya igicaniro mu rugo n'ubwo waba wararangije kwitura;
10) Kugura inka yo muri gahunda ya Girinka hatubahirijwe ibiteganywa n'aya mabwiriza.

Icyiciro cya 2: Ibihano byo mu rwego rw'Ubutegetsi

Ingingo ya 41: Ibihano bireba umukozi wa Leta

Umukozi wa Leta unyuranyije n'ibikubiye muri aya mabwiriza akurikiranwa hakurikijwe uburyo bwo gutanga ibihano ku bakozi ba Leta bakoze amakosa mu kazi.

Ingingo ya 42: Ibihano bireba umuryango worojwe

Umuryango worojwe unyuranyije n'ibiteganywa mu ngingo ya 40 y'aya mabwiriza, uretse agace ka mbere n'aka 9, uhanishwa kwamburwa inka igahabwa undi uri ku rutonde hashingiwe kuri raporo yakozwe na komite ya Girinka ku rwego rw'Umurenge.

Umuryango wafashe nabi inyana yo kwitura uhanishwa igihano cyo kwitura nyina mu cyimbo cy'inyana yayikomotseho.

Ingingo ya 43: Ibihano bireba ugura inka ya gahunda ya Girinka

Uguze inka yo muri gahunda ya Girinka hatubahirijwe ibiteganywa n'aya mabwiriza, ahanishwa kuyamburwa.

Ingingo ya 44: Ububasha bwo gutanga ibihano byo mu rwego rw'Ubutegetsi

Iyo ari umukozi wa Leta, akurikiranwa n'Umuyobozi ubifitiye ububasha hakurikijwe uburyo bwo gutanga ibihano ku bakozi ba Leta bakoze amakosa mu kazi.

Ku bandi bavugwa mu ngingo ya 42 n'iya 43, ibihano bitangwa n'Umunyamabanga Nshingwabikorwa w'Umurenge igikorwa cyabereyemo, ashingiye kuri raporo ya Komite ya Girinka k'urwego rw'Umurenge. Igihano gifashwe kimenyeshwa Umuyobozi w'Akarere cyanga Umuyobozi Nshingwabikorwa w'Akarere.

Icyiciro cya 3: Ibihano byo mu rwego mpanabyaha

Ingingo ya 45: Ibihano biteganywa n'igitabo cy'amategeko ahana

Uworojwe unyuranyije n'ibikubiye mu ngingo ya 40 y'ay'amabwiriza agace ka 1 aka 2 n'aka 3, akurikiranwa hakurikijwe ibiteganywa n'itegeko riteganya ibyaha n'ibihano muri rusange. Gukurikirana ibyaha bivugwa muri aya mabwiriza bikorwa hakurikijwe ibiteganywa n'itegeko ryerekeye imiburanishirize y'imanza z'inshinjabyaha.

Ingingo ya 46: Ivanwaho ry'amabwiriza n'ingingo z'amabwiriza zinyuranyije n'aya mabwiriza

Amabwiriza ya Minisitiri N° 0001/2018 yo ku wa 13/07/2018 agenga imitangire n'imicungire y'inka zitangwa muri gahunda ya Girinka n'ingingo zose z'amabwiriza ya Girinka abanziriza aya kandi zinyuranyije na yo bivanyweho.

Ingingo ya 47: Gutangira gukurikizwa

Aya mabwiriza atangira gukurikizwa ku munsi ashyiriweho umukono na Minisitiri w'Ubuhinzi n'Ubworozi.

Bikorewe i Kigali, ku wa 16/08/2023

Dr. MUSAFIRI Ildephonse
Minisitiri w'Ubuhinzi n'Ubworozi